

УДК 343.9-055.2

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2025.31>**Ю. В. Цуркан-Сайфуліна**

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри загальнотеоретичної юриспруденції
та прав людини,
заступник директора з наукової роботи
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»
orcid.org/0000-0003-3125-4655

ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті проаналізовано кримінологічну характеристику жіночої злочинності в Україні в умовах воєнного стану. Визначено, що тривала російсько-українська війна суттєво впливає на всі сфери життєдіяльності суспільства, включаючи криміногенну ситуацію в державі. Підкреслено, що традиційно жіноча злочинність вважається менш поширеною та небезпечною порівняно з чоловічою злочинністю, проте в умовах війни спостерігається зростання кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, вчинених жінками, а також змінами у розподілі за видами правопорушень, тісно пов'язаних з наслідками повномасштабного вторгнення росії, що вказує на трансформацію її традиційних ознак під впливом стресових факторів, соціально-економічної нестабільності та психологічних травм. Зауважено, що дослідження цих процесів визнано критично важливим для розуміння сучасних тенденцій жіночої злочинності, розробки ефективних превентивних заходів та адаптації правоохоронної діяльності до нових реалій зумовлених російсько-українською війною.

Визначено, що жіноча злочинність характеризується вищим рівнем латентності та нижчими абсолютними показниками у порівнянні із чоловічою злочинністю, домінуванням корисливих і насильницьких правопорушень побутового характеру, меншою суспільною небезпечкою, а її мотивація часто пов'язана із соціально-економічною незахищеністю, особистими конфліктами чи психологічним тиском, на їхню протиправну поведінку можуть впливати психофізіологічні фактори, а також соціальні ролі та гендерні стереотипи, які змінюють структуру і динаміку жіночої злочинності. Акцентовано увагу на тому, що дослідження кримінологічної характеристики жіночої злочинності впливає на розуміння сучасних тенденцій злочинності загалом, розробку ефективних превентивних заходів та адаптацію правоохоронної діяльності до нових реалій, зумовлених воєнним станом в Україні.

Ключові слова: жіноча злочинність, кримінальне правопорушення, кримінологічна характеристика, кримінологія жіночої злочинності, воєнний стан, превенція.

Tsurkan-Saifulina Yu. V. WOMEN'S CRIME IN UKRAINE: CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

The article analyzes the criminological characteristics of female crime in Ukraine in martial law. It is determined that the continued Russian-Ukrainian war has a significant impact on all spheres of life of society, including the criminogenic situation in the country. Emphasized that traditionally female crime is considered less common and dangerous than male crime, but in war, there is an increase in the number of serious and especially serious crimes committed by women, as well as changes in the distribution of offenses, closely related to the consequences psychological injuries. It is noted that the study of these processes is recognized as critically important for understanding the current trends of women's crime, the development of effective preventive measures and adaptation of law enforcement to the new realities of the Russian-Ukrainian war. It is determined that female crime is characterized by the highest level of latency and lower absolute indicators in comparison with male crime, dominance of selfish and violent domestic offenses, less social danger, and its motivation is often associated with socio-economic disadvantages, personalities. Factors, as well as social roles and gender stereotypes that change the structure and dynamics of female crime. It is emphasized that the study of criminological characteristics of female crime influences the understanding of current trends in crime, the development of effective preventive measures and adaptation of law enforcement to new realities caused by martial law in Ukraine.

Key words: female crime, criminal offense, criminological characteristics, criminology of female crime, martial law, prevention.

Актуальність дослідження. В умовах повномасштабної російсько-української війни, що триває з 24.02.2022 р., суспільство зіштовхується з безпрецедентними викликами, які суттєво впливають на всі сфери життєдіяльності, в т.ч. включаючи криміногенну ситуацію в країні. Традиційно жіноча злочинність розглядалася як менш поширена та менш небезпечна порівняно з чоловічою, однак, в контексті повномасштабної російсько-української війни, спостерігається

зростання кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, вчинених жінками, що вказує на потенційну трансформацію традиційних ознак жіночої злочинності під впливом стресових факторів, соціально-економічної нестабільності та психологічних травм, спричинених війною. Зазначені чинники можуть призводити до зміни мотивації злочинної поведінки жінок, розширення спектру вчинюваних ними діянь та підвищення їхньої суспільної небезпеки, а тому, дослідження цих про-

цесів є критично важливим для розуміння сучасних тенденцій жіночої злочинності, розробки ефективних превентивних заходів і адаптації правоохоронної діяльності до нових реалій. Вивчення кримінологічної характеристики жіночої злочинності в умовах воєнного стану дозволить виявити її специфічні риси, детермінанти, особливості особистості злочинниць та типологію вчинюваних ними кримінальних правопорушень. А від так, актуальність дослідження даної теми зумовлена необхідністю глибокого наукового вивчення трансформаційних процесів жіночої злочинності, що відбуваються під впливом екстремальних умов воєнного стану та потребою розробки адекватних кримінологічних прогнозів, ефективних стратегій протидії і мінімізації негативних наслідків для національної безпеки та суспільного порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження кримінологічної характеристики жіночої злочинності в Україні, що включають роботи О.М. Броневицької [1], О.М. Гаргант-Українчук [2], М. Євдокімової [3], І.Р. Серкевич [1] та В.В. Федусика [4] та ін., зосереджені на вивченні цього соціального феномену та його динаміки. Зокрема, в працях науковці аналізують комплекс соціальних, психологічних, економічних та правових факторів, що детермінують протиправну поведінку жінок. Так, В.В. Федусик визначає кримінологію жіночої злочинності як спеціальну теорію, що досліджує її як соціальний процес, аналізує причини та розробляє заходи для обмеження кримінальної активності жінок [4], М. Євдокімова підкреслює актуальність виділення жіночої злочинності із загальної структури злочинності та приділення уваги причинам і умовам її виникнення [3], І.Р. Серкевич та О.М. Броневицька розглядають жіночу злочинність як значну соціальну проблему, що має додаткові негативні наслідки для суспільства [1], а О.М. Гаргант-Українчук виділяє сфери суспільного життя, де жінки найчастіше вчиняють кримінальні правопорушення, такі як побут та професійна діяльність, пов'язана з доступом до матеріальних цінностей [2].

В цілому, дослідження підкреслюють необхідність подальшого вивчення трансформаційних процесів жіночої злочинності, що відбуваються під впливом екстремальних умов, спричинених воєнним станом в Україні.

Мета статті полягає у дослідженні кримінологічної характеристики жіночої злочинності в Україні в умовах воєнного стану.

Постановка проблеми. Кримінологія жіночої злочинності в Україні досліджує комплекс соціальних, психологічних, економічних та правових факторів, що детермінують протиправну поведінку жінок, а також її динаміку і структуру. Як зауважує В.В. Федусик «кримінологія жіночої злочинності є спеціальною кримінологічною тео-

рією, що вивчає злочинність жінок як соціальний процес у його взаємозв'язках із суспільством і іншими видами девіантної поведінки; аналізує причини і розробляє заходи – для обмеження і нейтралізації жіночої кримінальної активності» [4, с. 16]. Предметом кримінології жіночої злочинності є дослідження та попередження як злочинності серед жінок, так і віктимізації жінок-жертв, що розглядається як особливі соціальні процеси, які охоплюють сукупність кримінальних правопорушень, вчинених жінками, а також сукупність жінок-правопорушниць і жертв кримінальних правопорушень. Як слушно підкреслює М. Євдокімова «зараз вчені виділяють жіночу злочинність із загальної структури злочинів та приділяють неабияку увагу дослідженню причин та умов виникнення такого негативного соціального явища» [3, с. 142].

Структурно кримінології жіночої злочинності поділяється на дві частини:

1. Загальна частина кримінології жіночої злочинності, що включає визначення жіночої злочинності, опис моделей криміналізації поведінки жінок, аналіз їхньої кримінальної та віктимної активності у конкретному культурному контексті, системно-структурний опис та взаємодію злочинності й віктимізації жінок, визначення методів дослідження, дослідження причин злочинності на макросоціальному рівні, прогнозування її стану та віктимізації, а також основи політики превенції жіночої злочинності.

2. Особлива частина кримінології жіночої злочинності присвячена більш детальному вивченню та попередженню злочинності серед жінок з пропозиціями щодо ефективних методик дослідження їх віктимізації у різних вікових та соціальних категоріях правопорушниць, (зокрема, дівчат-підлітків, дорослих жінок, жінок, які мають попередню судимість, жінок, які відбувають покарання у місцях несвободи та ін.) [4, с. 16].

У відповідності до загально-кримінологічного підходу до розуміння поняття «жіноча злочинність» такий вид злочинності розуміється, як сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються особами жіночої статі «на певній території за певний проміжок часу» [1, с. 323].

Жіноча злочинність є складним соціальним феноменом, що має свої особливості, відмінні від чоловічої злочинності, та які зумовлені комплексом соціально-психологічних, біологічних та культурних факторів. На думку І.Р. Серкевич та О.М. Броневицької «жіноча злочинність являє собою значну соціальну проблему, оскільки, крім рис, властивих злочинності загалом, має додаткові негативні наслідки для суспільства» [1, с.326].

Серед основних особливостей жіночої злочинності них можна виділити наступні:

– жіноча злочинність, як правило, характе-

ризується вищим рівнем латентності порівняно з чоловічою, тому значна частина кримінальних правопорушень вчинених жінками залишається нерозкритою або не реєструється офіційною статистикою;

– абсолютні показники жіночої злочинності є значно нижчими за чоловічі (в середньому до 25%);

– у структурі жіночої злочинності домінують корисливі кримінальні правопорушення та насильницькі кримінальні правопорушення побутового характеру, спрямовані проти життя і здоров'я членів сім'ї та близьких осіб;

– кримінальні правопорушення, які вчиняються жінками, є менш суспільно небезпечними у порівнянні зі кримінальними правопорушеннями, скоєними чоловіками, оскільки у меншій кількості випадків супроводжуються організованістю, рецидивом, застосуванням зброї або спричиненням тяжких наслідків;

– мотивація жіночої злочинності часто пов'язана з соціально-економічною незахищеністю, потребою у вирішенні матеріальних проблем, особистими конфліктами, психологічним тиском або помстою, в окремих випадках є наслідком складних життєвих обставин;

– жінки частіше беруть участь у кримінальних правопорушеннях у складі злочинної групи, при цьому нерідко відіграють підпорядковану, пасивну роль, виступаючи у якості посібників або виконавців під інших членів злочинної групи;

– рецидивна злочинність серед жінок спостерігається рідше, ніж серед чоловіків, що зумовлено меншою кримінальною стійкістю жінок, їх більшою схильністю до виправлення та ресоціалізації;

– на злочинну поведінку жінок можуть впливати психофізіологічні фактори, такі як гормональні зміни, емоційна лабільність, підвищена суґестивність (слід додатково зауважити, що такий фактор є допоміжним та не є визначальним);

– злочинність жінок часто корелює з їхніми соціальними ролями у суспільстві та традиційними гендерними стереотипами, а зміни у соціальних ро-

лях жінок можуть впливати на структуру і динаміку жіночої злочинності. Як підкреслює О.М. Гаргант-Українчук сферами суспільного життя в яких жінки найчастіше вчиняють кримінальні правопорушення є «...сфера побуту, де жінок здебільшого штовхають до злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних і суспільних відносин ... сфера, де жінка працює, виконує професійні функції, пов'язанні з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей» [2, с. 189].

Врахування статистики кримінальних правопорушень вчених жінками є критично важливим для формування і реалізації політики превенції жіночої злочинності, оскільки вона дозволяє точно ідентифікувати специфічні причини, фактори ризику та тенденції, що сприяють злочинності серед жінок. Аналіз статистичних даних за період з 2021 по січень – червень 2025 р., що охоплює довоєнний показник та показники етапу повномасштабного російсько-української війни, свідчить про відносну стабільність частки жінок (близько 11%), яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, що корелює із загальною динамікою злочинності в Україні. Однак, найбільш помітною і потенційно загрозливою тенденцією є суттєве зростання кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, вчинених жінками (у період з 2021 по 2023 р.), що може вказувати на трансформацію характеру жіночої злочинності та підвищення її суспільної небезпеки в умовах воєнного часу. Водночас, кількість кримінальних проступків та нетяжких злочинів демонструє коливання, що може бути зумовлено змінами у правозастосовній практиці, міграційними процесами, соціально-економічними умовами та стресовими факторами, спричиненими війною, і вимагає подальшого поглибленого дослідження.

Зокрема, за показниками I півріччя 2025 р. % кримінальних правопорушень вчинених жінками в сфері домашнього насильства склав 20 % від загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень, % кримінальних правопорушень

Таблиця 1

Статистика жіночої злочинності за даними відомостей про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2021 – червень 2025 р. (Офіс Генерального прокурора в Україні [5])

		2021	2022	2023	2024	Січень – червень 2025
Кількість жінок які вчинили кримінальне правопорушення / % від загальної кількості осіб, яким повідомили про підозру						
Всього		12 269/11%	8 439/10%	11 734/11%	11 532/11%	5 187/11%
Кримінальні проступки		6 683/16%	3 489/12%	4 525/12%	4 719/12%	2 544/4%
Злочини	особливо тяжкі	217/6%	291/6%	405/8%	347/ 7%	140/ 6%
	тяжкі	1 683/6%	3 113/10%	4 984/11%	4 330/10%	1 451/8%
	нетяжкі	2 496/12%	11 78/10%	1 455/9%	1 817/10%	909/10%

стосовно жінок – 17% та неповнолітніх осіб – 14% [5]. Показники жіночої злочинності в цей період за кримінальними правопорушеннями визначеними у Особливій частині Кримінального кодексу України (далі – ККУ України) складає такий% від загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень: кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України 10% (91 жінка, якій повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я – 13% (1282 жінки яким повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти волі, чесності та гідності особи – 10% (13 жінок, яким повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи 2% (3 жінки, яким повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина – 11% (133 жінки, яким повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти власності – 6% (1 441 жінка, якій повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності – 19% (107 жінок, якій повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти довкілля – 2% (17 жінок, якій повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти громадської безпеки – 3% (13 жінок, якій повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва – 50% (1 жінка, якій повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту – 9% (213 жінок, яким повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності – 9% (87 жінки, яким повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення – 9% (827 жінок, яким повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації – 2% (39 жінки, якій повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів – 20% (699 жінок, якій повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку – 24% (75 жінок, якій повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг – 12% (277 жінки, яким повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти

правосуддя – 6% (129 жінки, яким повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) – 1% (28 жінок, якій повідомлено про підозру), кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку – 22% (33 жінки, яким повідомлено про підозру) [5].

Статистичні показники жіночої злочинності за перше півріччя 2025 р. відображають наступні ключові аспекти структури жіночої злочинності за окремими категоріями кримінальних правопорушень:

- жінки становлять значну частку серед осіб, яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства (20% від загальної кількості облікованих правопорушень) та правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та журналістів (20%);

- істотною є частка жінок у кримінальних правопорушеннях у сфері господарської діяльності (19%) та у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (24%);

- зафіксовано значну кількість жінок, яким повідомлено про підозру у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я (1282 жінки, що складає 13% від загальної кількості) та проти власності (1 441 жінка, 6%);

- хоча частка жінок у злочинах проти основ національної безпеки України становить 10% (91 жінка), проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку – 22% (33 жінки), а військових кримінальних правопорушень – 1% (28 жінок), ці показники є значущими, враховуючи специфіку цих кримінальних правопорушень та контекст воєнного стану в Україні [5].

На нашу думку, динаміка та структура жіночої злочинності в Україні, зокрема, зростання тяжких та особливо тяжких злочинів, а також зміни у розподілі за видами правопорушень, тісно пов'язані з наслідками повномасштабного вторгнення росії, адже війна загострює соціально-економічні проблеми, психоемоційне напруження та може сприяти девіантній поведінці, що вимагає глибокого і всебічного аналізу для формування адекватної політики превенції. Зауважені, статистичні дані актуалізують необхідність детального вивчення детермінант зростання тяжких та особливо тяжких злочинів серед жінок, а також факторів, що впливають на загальну динаміку жіночої злочинності в Україні, особливо з урахуванням поточних соціально-економічних викликів, спричинених воєнною агресією росії.

Висновки. Кримінологічний аналіз жіночої злочинності в Україні в умовах воєнного стану

виявляє значні зміни у її проявах та характеристиках, зокрема, дослідження підтверджує, що жіноча злочинність, яка традиційно мала свої відмінні особливості, зазнає трансформації під впливом екстремальних умов повномасштабної російсько-української війни. Так, спостерігається зростання кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, вчинених жінками, що може бути пов'язано із стресовими факторами, соціально-економічною нестабільністю, психологічними травмами, спричиненими війною, що впливає на зміну мотивації злочинної поведінки жінок та розширення спектру вчинюваних ними протиправних діянь. Незважаючи на те, що абсолютні показники жіночої злочинності залишаються нижчими за чоловічі, а її латентність вищою, збільшення частки тяжких злочинів свідчить про підвищення її суспільної небезпеки. У структурі жіночої злочинності, як і раніше, домінують корисливі та насильницькі кримінальні правопорушення побутового характеру, однак, відзначається, що кримінальні правопорушення, вчинені жінками, у меншій кількості випадків супроводжуються організованістю, рецидивом або застосуванням зброї. Мотивація жіночої злочинності часто пов'язана з соціально-економічною незахищеністю, потребою у вирішенні матеріальних проблем, особистими конфліктами або психологічним тиском, а сферами суспільного життя, де жінки найчастіше вчиняють кримінальні правопорушення, залишаються побутова сфера та професійна діяльність, пов'язана з доступом до матеріальних цінностей.

Отже, дослідження кримінологічної характеристики жіночої злочинності впливає на розуміння сучасних тенденцій злочинності загалом, розробку ефективних превентивних заходів та

адаптацію правоохоронної діяльності до нових реалій, зумовлених воєнним станом в Україні.

Література

1. Серкевич І.Р., Броневицька О.М. Аналіз психологічної структури жіночої злочинності. *Часопис Київського університету права*, 2020. С. 323–327. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/310/295> (дата звернення: 04.06.2025).
2. Гаргант-Українчук О.М. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності. Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія ПРАВО. Випуск 25, 2014. С. 189–191. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/9372/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%B6%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%87%D0%BE%D1%97%20%D0%B7%D0%BB%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf> (дата звернення: 14.06.2025).
3. Євдокімова М. Історичний аналіз жіночої злочинності. Підприємництво, господарство і право. № 3/2018. С. 140–142. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/3/27.pdf> (дата звернення: 12.06.2025).
4. Федусик В.В. Жіноча злочинність в Україні (кримінально-правові та кримінологічні проблеми) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Одеса : Одеська національна юридична академія, 2001. 24 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4d58bfca-ce77-4141-abc7-5ff09edf5f48/content> (дата звернення: 11.06.2025).
5. Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2> (дата звернення: 25.06.2025).